

FINSKA
KRIGET

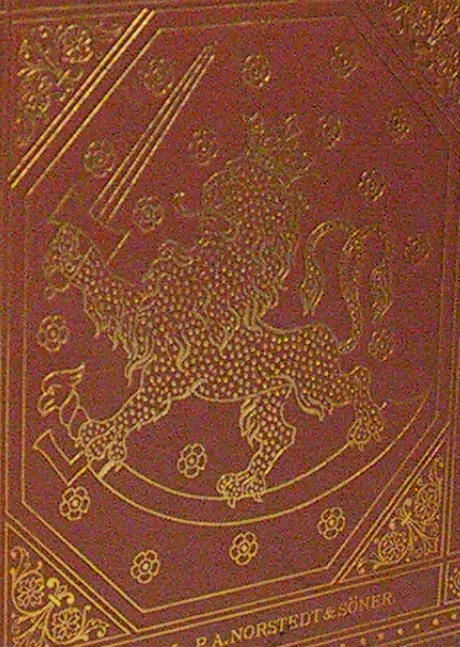
1808 och 1809

AF

BjÖRLIN

FINSKA KRIGET
1808 och 1809
AF GUST. BJÖRLIN.

LÄSNING
FÖR UNG
OCH
BAMMAL

STOCKHOLM. P. A. NORSTEDT & SÖNER

Otto Nordenstjerna

RINSKA **R**RIGET

1808 OCH 1809

LÄSNING FÖR UNG OCH GAMMAL

AF

GUSTAF BJÖRLIN

STOCKHOLM. P. A. NORSTEDT & SÖNER.

INLEDNING.

Sagan förtäljer om en man, som en gång för mycket länge sedan fälde skog vid Nevas stränder. Plötsligt fick han höra ett buller i sin närhet, liknande det som uppkommer vid stenhuggning. Han tog mod till sig och smög sig fram åt det håll, hvarifrån bullret hördes, för att efterse, hvad det månne betyda. Då blef han varse ett stort troll, som högg in märken i en sten. På hans fråga, hvartill dessa märken skulle tjena, svarade trollet, att de voro rämärkena mellan svenskarnes och moskoviternas land. — Så långt sagan. Af historien känner man, att det svenska väldet räckte till Neva och ändå längre under flere hundra år. Men gränstrollet måtte hafva försvunnit från bygderna i fjärran östern; ty genom freden i Nystad 1721, hvilken slöt Karl XII:s långa, olyckliga krig, togo ryssarne vidsträckta områden af Sveriges östligaste landskap, andra fingo de genom freden i Åbo 1743, och i början af detta århundrade gick riksgränsen många mil vester om Neva, börjande i söder utmed Kymene elf, för att sedan, öfver skogar och vida vatten, i nordvestlig riktning genomskära Karelens fattiga, öde bygder. Landet vester om gränsen ända till Bottenhafvet och Kemi elf kallades i Sverige med ett gemensamt namn *Finland*¹ och ansågs ega omkring 800,000 invånare.

Det var först efter hundraåriga strider, som svenskarne hade lyckats stadfästa sitt välde öster om Bottenhafvet. Men fast-

---

¹ Först efter freden 1809 började man under begreppet *Finland* hänföra äfven Karelen och Viborgs län samt Åland.

än de kommit dit såsom eröfrare, hade de aldrig efter forntida eröfraresed sökt att underkufva de folkstammar, som deras vapen besegrat. För herraväldet, som de vunno öfver de tusen sjöarnas vidsträckta land, skänkte de åt dess folk en högre kultur och ädlare seder. De stälde de ohyfsade finska folkstammarna såsom bröder vid sin sida och gåfvo dem samhällsordning, religion, konst och vetenskap samt läto dem liksom den svenska allmogen deltaga i rikets styrelse och drätsel. Det besegrade folket glömde därför småningom, att det var af främmande ursprung och talade ett annat tungomål. I förhållande till det öfriga riket bildade sålunda Finland i början af århundradet intet afsöndradt helt för sig. Likasom det öfriga Sverige var det deladt i län och härad, hvilka sände ombud till svenska riksdagen. Samma lagar gälde i de finsktalande landskapen som i de svensktalande. Regementena kommanderades på svenska. Finland var, med få ord, denna tid lika så nära förbundet, som Norrland är det i den dag som är, med Svealand och Götaland.

Den enda olikhet, som fans mellan de svenska och de finska länen, var språket. Men dels betydde ett olika språk icke så mycket denna tid i fråga om staternas begränsning som i våra dagar, dels var det finska språket stadt på ett ständigt återtag. Folket i städerna och äfven de mera bildade på landet talade ofta svenska. Stora delar af kustlandet hade dessutom endast svensktalande befolkning. Sålunda talades nästan endast svenskt tungomål från Kymeneelfs mynning längs hela kusten af Nyland till gränsen af Åbo län, vidare på öarna vid Åbo läns kust och på hela Åland samt slutligen på långa sträckor af bottniska kusten norrut i Vasa län och Österbotten; här ända till 8 mil inåt landet. Det var mot slutet af det förra århundradet, som den finska egendomligheten sålunda började försvinna för att allt fullständigare uppgå i vesterlandets högre kultur.

Men denna innerliga sammanslutning mellan de båda folkstammarna fans egentligen blott på ytan. Samtidigt sträfvade nämligen djupare strömfåror i motsatt riktning att med all kraft tära på de sekelgamla föreningsbanden. Då nästan hela den öfriga världen glömt, att det fans en särskild finsk folkstam, upp-

stodo nämligen åtskilliga män i Finland för att väcka till lif hos sina stamfränder medvetandet om, att de hade ett särskildt finskt fosterland. Bland dem intager i synnerhet *Göran Magnus Sprengtporten* ett märkligt rum.

Redan under det pommerska sjuårskriget hade Sprengtporten, då en några och tjugu års yngling, utmärkt sig såsom en tapper och skicklig krigare. När sedermera hans äldre broder, Johan Magnus, genom att verksamt biträda Gustaf III vid den stora revolutionen 1772, vann denne konungs stora ynnest, föll en del deraf äfven på brodern. Han steg nu fort till höga ämbeten, tills han år 1775 utnämndes till chef för alla i Savolaks varande trupper. Här fick hans kraftfulla personlighet och upplysta förstånd ett verksamhetsfält, der de inom kort väckte allmän uppmärksamhet. Han ordnade gränsförsvaret på ett så utmärkt sätt, att det vann till och med utlandets beundran. Han uppsatte nya trupper och försåg dem med nya, förbättrade vapen, de s. k. sprengtportenska studsarna. Han väckte officerarnes håg och hängifvenhet för militäryrket samt inrättade en krigsskola för deras utbildande. Också kunde savolaksofficerarnes förtroende till öfverste Sprengtportens skicklighet och förmåga endast jämföras med den tillförsigt, hvarmed savolakssoldaterna betraktade sina nya gevär. — Sålunda ordnades och danades »Savolaks-brigaden»¹, hvilken sedermera skulle förvärfva sig ett så ärofult namn under de följande krigen med Ryssland.

Men med all sin stora förmåga var Sprengtporten en man med ett häftigt och pockande sinnelag. Gustaf III, hvilken redan haft mycket obehag af den äldre brodern, sårades af hans uppförande och fattade misstro till hans afsigter. För att göra sig af med honom, sände han honom utomlands att studera främmande staters krigsväsen. Men under denna färd uppkommo nya tvistepunkter mellan konungen och honom. Sprengtporten tog därför afsked ur svensk tjänst och återvände 1781 såsom enskild man till Finland. Det är icke osannolikt, att han under sin vistelse i Paris, der han blef bekant med den store Franklin, första gången väcktes på den

¹ Med brigad menas ett antal bataljoner under en befälhafvare. Brigaden kan bestå af alla vapenslag, af fotfolk, ryttare och artilleri.

tanken, att Finland likasom Amerika borde kunna tillkämpa sig en nationel framtid. Huru som helst, då han återvände till hemlandet samlade han der inom kort ett ganska talrikt parti, hvilket satte till sitt förnämsta syftemål en sträfvan i denna riktning. Det påstås till och med, att Sprengtporten pingstdagen 1784 skulle hafva besökt hertig Karl i Stockholm och i sitt partis namn tillbjudit honom kronan såsom storfurste af Finland. Hertigen, svag och vacklande såsom alltid, lär dock endast hafva gifvit undvikande svar, hvadan frågan för den gången förföll. Det finska sjelfständighetspartiet försvann från det offentliga lifvet för att draga sig tillbaka till hemliga sammankomster på sätesgårdarna i Finland. Sällskap stiftades, »Valhalla på Sveaborg» och »Amor proximi» (kärlek till nästan) i Lovisa, med föregifvet människovänligt syfte, men med Finlands lösryckande från Sverige såsom hufvudämne under samqvämen. Sprengtporten sjelf gick deremot i rysk tjänst.

Kom så 1788 års krig med Ryssland. Nu ansåg partiet jordmånen vara gynsamare för sjelfständighetstankens utbredande, då mången, svensk som finne, var missnöjd med detta af Gustaf III, såsom det tycktes, utan anledning började anfallskrig. De flesta af Sprengtportens förtrogne tjänade i den här, som vardt sammandragen vid gränsen. Det dröjde därför icke länge, förr än en sammansvärjning trädde i dagen, det bekanta Anjalaförbundet. De sammansvurne föregåfvo såsom hufvudsyfte med förbundet återställandet af freden med Ryssland och afsände därför genast sin verksamaste man, majoren *Johan Anders Jägerhorn*, till den ryska kejsarinnan med uppdrag att i hela finska härens namn underhandla med henne om fred.

Det är bekant, huruledes det lyckades Gustaf III att på ett mäterligt sätt korsa de sammansvurnes planer. Det hade ock ganska snart visat sig för dem, att deras verkliga makt var mycket inskränkt. Invånarne i Finland hade ännu icke fattats af någon starkare åtrå efter nationel sjelfständighet. Sprengtportens och Jägerhorns vänner hade väl någon gång mötts af räddhåga och tveksamhet, men oftast af trohet och pligtkänsla mot den svenske konungen och det gemensamma

fäderneslandet. Också hade de ganska snart insett, att Finland endast med Rysslands hjälp kunde lösryckas från Sverige och vinna en mera sjelfständig politisk tillvaro.

Årtiondet efter kriget förflöt utan nya utbrott af finnarnes nationalkänsla. Men det var i sjelfva verket endast lugnt på ytan. De oroligaste och mest högljudda ifranne voro i landsflykt, och de hemmavarande hade en tyst förnimmelse af, att det icke skulle dröja länge, innan hjälpen skulle komma östanifrån. De hade också allt skäl att vänta sig Rysslands kraftfulla bistånd, då det gälde att lösrycka Finland från Sverige. Två gånger under århundradet hade den svenska regeringen förklarat Ryssland krig och båda gångerna under särdeles brydsamma förhållanden för detta land. Så länge riksgränsen låg endast på några dagsmarschers afstånd från Petersburg, skulle den ryska regeringen aldrig kunna känna sig trygg från detta håll, om den måste draga sina härar bort till stora krig i södra och mellersta Europa. Finlands eröfring måste därför blifva en stående fråga för den ryska politiken. Att denna eröfring skulle komma att kräva stora offer, derpå var man beredd. Sverige kunde, om penningetillgången medgåfve det, uppställa en här af minst 60,000 man. Derjämte egde det starka, nybygda befästningar i Finland, bland hvilka i synnerhet Sveaborg var en fästning af första ordningen. Vidare kunde den svenska flottan fullt ut mäta sig med den ryska. Visserligen var det allmänt känt, att Sverige vanvårdade sitt försvar, att större delen af dess skärgårdsflotta fick ruttna bort, utan att de odugliga fartygen ersattes med nya, att rotarna¹ fingo i årtal stå obesatta o. s. v. Men om penningar funnes i Sverige vid ett fredsbrott, skulle försvaret i alla fall kunna blifva ganska segt. Detta fick man ock i vanliga fall förutsätta, ty många stater funnos i Europa, som ogerna sågo Rysslands tillväxt och helt säkert skulle skynda sig att gifva Sverige erforderligt penningestöd. De ryska statsmännen måste därför afpassa en sådan tidpunkt för eröfringen, då Sverige stode ensamt utan bundsförvandter.

¹ Med *rote* menas de hemman, som äro skyldiga att uppställa och underhålla en soldat eller båtsman. Vid rytteriet kallas de gårdar, som uppsätta ryttare med hästar, *rusthåll*.

Omnämnda äro nu de inre och yttre krafter, hvilka vid århundradets början verkade för att söndra Finland från Sverige. Afven om de icke lyckades att i någon väsentlig mån rubba föreningen, visa likväl de förra genom sin blotta tillvaro, att känslan af inbördes samband mellan de båda folken under tidernas lopp slappats. »Om Sverige egde några ödemarker mer eller mindre i Finland», sade man i Stockholm, »kunde vara likgiltigt». Finnarne å sin sida kände sig, med eller utan skäl, tillbakasatta. Obetänksamma yttranden i hofgemaken uppfattades icke alltid af deras allvarliga lynnen i det rätta sammanhanget. Men när kriget kom och skilsmässan stod för dörren, när de ryska härarna kommo öfver gränsen, för att med våld slita de gamla vännerna från hvarandra, då väcktes broderskänslan åter till lif. Då stod plötsligt klart för finnen allt det goda, han under långa tider fått mottaga af sin svenske läromästare, hvilken, fastän hans besegrare, alltid behandlat honom såsom sin jämlike. Kärleken till det gemensamma fosterlandet flammade med ens upp till ungdomlig styrka och spred en sällsam glans af ära öfver slagfältens jämmer. Att skilsmässan kom att visa så många prof på trofast vänskap och oerhörda uppoffringar från finnarnes sida, detta skall för alla tider tala högt till heder icke blott för finnarne utan äfven för gamla Sverige och bidraga att i viss mån skingra det vemod man röner vid läsningen af det sista finska krigets hjeltesaga.
